

HUDI JÓZSEF

Gróf Esterházy Károly pápai református kollégiumi alapítványa (1834)

A PÁPAI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM a reformkorban autonóm intézményként illeszkedett a város intézményhálózatába. Működését saját törvényei szabták meg, melyeket 1797 után a fenntartó egyházkerület hagyott jóvá. A kollégium diákjai feletti büntető joghatóságot sem a városi tanács, hanem az iskolaszék (sedes) gyakorolta, ha azok az előírt normákat megszegték.¹

Pápa szabadalmas város földesurai, a katolikus Esterházyak az XVII. század derekától a katolikus egyház törekvéseit támogatták, s ebben a barokk kor sem hozott változást. *Padányi Bíró Márton* mellett *gróf Esterházy Ferenc* (1683–1754) tárnokmesternek, a pápai, devecseri és ugodi uradalom fejének, Pápa földesurának is meghatározó szerepe volt abban, hogy 1752-ben megszüntették a pápai reformátusok szabad vallásgyakorlatát.² Örököse, *gróf Eszterházy Károly* (1725–1799) egri püspök mindent megtett a megosztottság fenntartásáért és azért, hogy a türelmi rendelet (1781) végrehajtását megakadályozza. Így a pápaiak a szabad vallásgyakorlatot csak 1783-ban nyerték vissza; ekkor kezdhették meg a templom építését, a kollégium újjászervezését.³

A püspök unokaöccse, *gróf Esterházy Ferenc* (1758–1815) udvari kancellár, majd annak fia, *gróf Esterházy Károly* (1799–1856) főajtónállómester szakított a konfrontációt kereső várospolitikával és támogatta a város fejlődését. Gróf Esterházy Károly volt az első, aki a liberális eszmék híveként a felekezetek

¹ KÖBLÖS József–HUDI József: A pápai református kollégium szervezete és működése a XVI–XIX. században. In: A pápai református kollégium diákjai 1585–1861. Szerk.: Köblös József. Pápa, 2006. 6–142., különösen 58–61.

² A vallásgyakorlat megszüntetéséről: PEHM József: *Padányi Bíró Márton* veszprémi püspök élete és kora. Zalaegerszeg, 1934. 157–158.; TRÓCSÁNYI Zsolt (szerk.): A pápai kollégium története. Bp., 1981. 74–76., 78., 91.

³ TÓTH Endre: A pápai református templom története 1531–1784-ig. Pápa, 1930., az újjáépítő Mándi Márton István tevékenységéről: Uő.: *Mándi Márton István élete*. Pápa, 1931.

békés egymás mellett élését határozottan támogatta, s minden lokális és hazafias kezdeményezést felkarolt.⁴

1834. június 11-én történelmi jelentőségi lépésre szánta el magát: meglátogatta a református kollégiumot, s miután pozitív benyomásokat szerzett, elhatározta, hogy támogatja a tanintézetet. Alapítólevelében évi 12 öl tűzifát biztosított a konyha számára, mely ajánlatot 1886-ban – némileg módosított formában – ifjabb *gróf Esterházy Miklós* (1809–1890) Veszprém megyei főispán is megerősítette, így elmondható, hogy az Esterházy család a reformkortól kezdve nemzedékeken át anyagilag is támogatta a református kollégiumot.

Az alábbiakban a két alapítványlevelet tesszük közzé eredeti helyesírással:

1.

Pápa, 1834. június 11.

Gróf Eszterházy Károly kollégiumi alapítványa

[A külzeten:]⁵

Fő Tisztelendő, Tudós Tóth Ferentz⁶ Úrnak,

A' Dunán túli Kerületi Superntendensnek,

Sz. Theologia Doctorának, és

A' Pápai Ref. Ecclesia Praedicatorának /:tit.:/ illő tisztelettel

Pápán

102.

Méltóságos Groff Eszterházy Károl Ur 12. öl. fáról való alapitványa.

Jun. 11. 1834.

Jött Jun. 12^{dikén} 1834.

[Belül:]

Fő Tisztelendő Dunán túli Kerületi

Superintendens Úr!

⁴ HUDI József: Pápa város önkormányzata a későfeudalizmus időszakában (1730–1847). Pápa, 1995. 24–30.

⁵ A címzés (titulus) és a levél írója megegyezik, az 102. iktatószám alatti szöveget már a püspöki hivatalban írták a levélre.

⁶ *Tóth Ferenc* (1768–1844) 1827-től haláláig volt dunántúli református püspök. Életrajzát lásd: LISZKAY József: Tóth Ferenc hittudor, pápai ref. lelkész s dunántúli superintendens 1768–1844. In: Nagy papok életrajza. Szerk. Kovács Albert. Bp., 1877. 1–86.

Praefectusomtól⁷ Te[kin]t[e]tes Bezerédy Mihály⁸ Úrtól esvén értésemre, hogy itteni Collegiumjokban némelly szükséges Javításokat akarván tétetni, az oda szükséges Épületi Szereket Uradalmamtól Készülnek Kész Pénzen meg szerezni; mi okra való nézve nem tsak azért, hogy Hazánk, 's Nemzeti, leg-főképp pedig Nyelvünk csinosodásának előmenttén buzgón fáradozó Hazafiak eránt viseltető szives hajlandóságomat bébizonyítsam, hanem ezen, Pápai alattvalóim Javokra is fenn álló, valóban derék Tanulói Intézet örökké tarthatására célzó törekedésemnek élő Tanúját adjam, 's hogy a' Nagy Tiszteletű, 's érdemes Tanétó Urakban az amúgy is nem eléggé ditsérhető Ingert, Ipart, és fáradozást, mellyel a' tanétásban, oktatásban, és nevelésben a' többi Nevendékek közt Alattvalóim Gyermekeit is ápolják, 's belőlök a' Hazának Közönségesen, különösen pedig Anya-Helyőknek derék Tagokat nevelnek, legalább is Hazafiúi Készségemmel tehetségemhez mértt ar[rány]ban⁹ megjutalmazsam, engedjék meg: hogy a' megszerezni szükségesnek találtt nyoltz ezer darab fal téglá[t]¹⁰ és Ötven Kila meszet¹¹ ditséretes céljoknak könnyebbi meg Közelítésére ingyen kiszolgáltathassam, 's ez által mind az Intézetnek Javát előmozdíthassam, mind a' Haza Oltárát tsekély áldozattal díszesíthessem. –

Egyébbbaránt pedig mai napon személyesen meglátogatván a' Collegiumot, abban a' czélarányos Rendtartáson, ditséretre méltó tisztaságon, és takarékoszágon kívül még azt is tapasztaltam hogy ugyan ott sokan az élelembélikekkel is ditséretesen ellátva vannak, és hogy ezen a' szegényebb sorsú Tanulóknak elősegállítására fenn álló szép Intézet tetemesebb Költséggel járván, a' buzgóbb Hazafiban áldozni kívánó szent érzést ébreszt fel, melly érzéstől ösztönöztettvén, hogy ebéli szép Törekedéseket is tsekély áldozattal előmozdíthassam, ugyan ezen célra, az az: a' Collegiumbéli Konyha szükségére esztendőnként járandó tizen két öl hasáb fával ajándékozom meg Köz tiszteletet érdemlő Iparjokat;

Vegyék a' Collegiumnak nagy tiszteletű Elöljárói, Tanítói, 's az egész Intézet tsekély áldozatomat, mellyel bennök Hazám boldogulását kívánom ölelni, olyan szívesen, mint én azt tiszta szívből adom, 's reám való szives emlékezetök, 's tsekély áldozatomnak czélarányos elhasználása, megjutal-

⁷ praefectus (latin) = jószágkormányzó (uradalmi)

⁸ Bezerédy Mihály az 1830-as évektől már uradalmi prefektus. E minőségében működött 1848/49-ben is. Vö. HUDI József (szerk.): Források Pápa város 1848/49. évi történetéből. Pápa, 2001. 168.

⁹ A kiegészítés helyén a papír szakadt, a szótag hiányzik.

¹⁰ A levél jobb széle szakadt, a t betű már nem olvasható.

¹¹ egy kila = 2 pozsonyi mérő = 120 liter

FORRÁSKÖZLÉS

mazzák bennem azon szívemelő érzést, mellyel a' jelenleg mutatkozott alkalmat örömtelvé ölelem.

A' midőn végre, mind Fő Tisztelendő Superintendes Urat, mind véle az egész Collegiumot bizonyossá tenném: hogy fellyebb irtt tsekély adakozásomnak kiszolgáltatása eránt fenn tiszteltt Praefectus Úr a' szükséges végrehajtásra már utasítva vagyon, szívesen ölelvén buzgóságokat, őszinte hajlandósággal maradok a' Collegiumnak szíves

Jóakarója, valamint

Fenn tiszteltt Superintendes Úrnak

Költt Pápán Junius 11^{én} 1834.

kész szolgálja¹²

Galanthai G. Esterházy Károly
meghatalmazott m. p.

FORRÁS: DREL 5.a. Gazdasági Tanács iratai. Alapítványi iratok, 1834. Szám nélkül.

2.

Pápa, 1886. október 18.

Gróf Esterházy Móric levele a református főiskola igazgatóságához, melyben a szegény sorsú gyermekek részére évente 12 öl fát ajánl fel

Pápa, 1886. Oct. 18.

Az ev. ref. főtanoda t. igazgatóságának

Pápa

Azon alkalomból, midőn az ev. ref. egyetemes Convent városunkat tüntette ki gyűlésének megtartásával: van szerencsém a t. igazgatóságnak szíves tudomására juttatni hogy: az ev. ref. főtanodának szegény sorsú tanulói részére az idei téltől kezdve évenként 12 öl fát ajánlok fel.

Kérem ezen ajánlatomat szívesen venni.

Hazafiui üdvözléssel

Gróf Esterházy Móricz m. k.

FORRÁS: DREL 5.a. Gazdasági Tanács iratai. Alapítványi iratok, 1886. Szám nélkül.

¹² A levél tisztázatát a prefektusi hivatalban készíthették, melyet a gróf saját kezű aláírással látott el.

3.

Pápa, 1886. október 24.

A helyi sajtó beszámolója ifj. Esterházy Mór gróf jótékonyágáról

Egy szép nemes tett.

Ifj. Esterházy Mór gróf ur Ő Méltósága újból megmutatta, hogy mindenütt, hol nemesről van szó, – elsőik között van. Egész váratlanul, de annál kellemesebb meglepetéssel levelet irt a pápai ref. főiskola igazgatóságának, melyben azon alkalomból, hogy a convent városunkban időzik, – a ref. főiskola szegénysorsu tanulói *évenként 12 öl fát* ajánlott fel.

Már a banquet alkalmával nagy lelkesedéssel lett e nemes tetteért a gróf ur felköszöntve; másnap pedig a főiskola nevében egy küldöttség tisztelgett a grófnál. A küldöttség tagjai voltak: Szilágyi József¹³ főgymn. igazgató, Antal Gábor¹⁴ és Németh István¹⁵ theol. akad. tanárok. Szilágyi József a következő beszédet mondta:

Méltóságos Gróf és Főispán Ur!

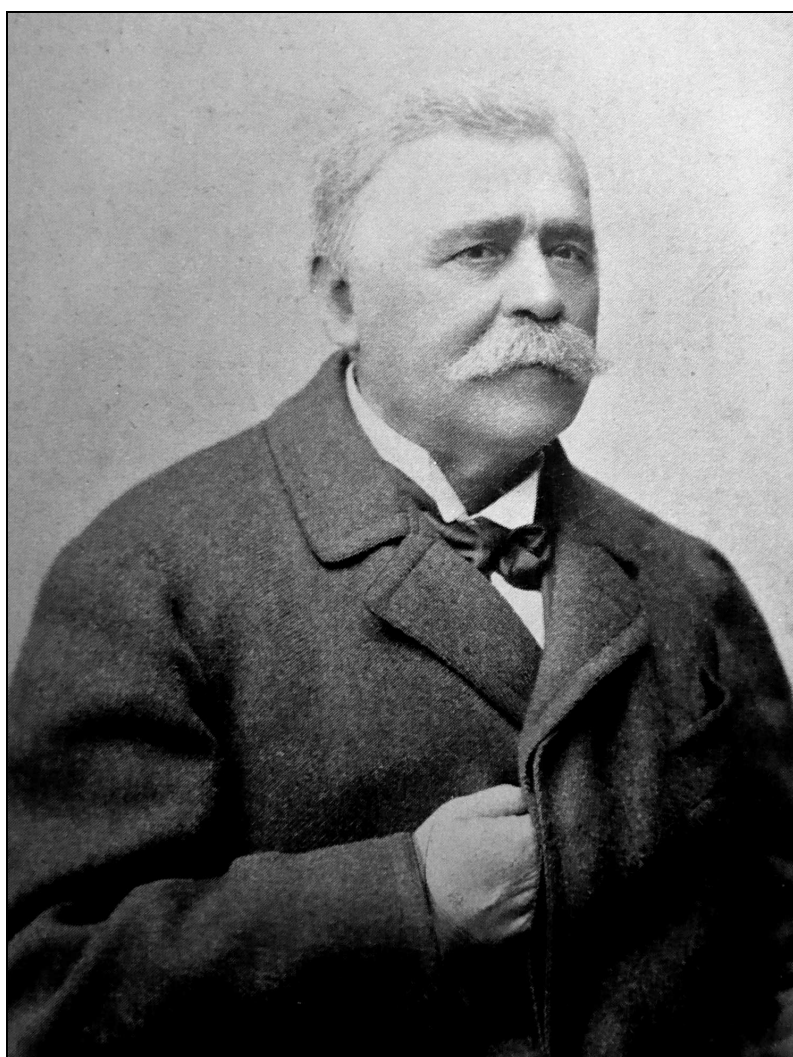
A ref. főiskola tanári kara nevében és megbízásából jöttünk Méltóságodhoz, azért hogy kifejezzük főiskolánk tanári karának hálás köszönetét Méltóságod ama kegyes adományáért, melynél fogva dicső Őseiről öröklött jótékonyági hajlamaitól indítva, főiskolánk szegénysorsu tanulói segélyezésére a mostani téltől kezdve 12 öl fát kegyesen ajánlani, s ez által jótékonyágáról széles körökben ismert főuri nevét intézetünk jóltevőinek érdemkönyvébe beírni méltóztatott. Midőn Méltóságodnak ezen kegyességéért a főiskolai igazgatóság meg nem szünő hálás érzelmeinek ismételten is kifejezést adnánk: egyszersmind kérjük Méltóságodat, hogy főiskolánkat, mint városunk első kulturális intézetét hálásan érzett szives jóindulatába továbbra is megtartani kegyeskedjék. A főispán ur személyesen köszöntö meg a kitüntetést, megjegyezvén, hogy a pápai főiskolát nem kell ajánlani figyelmébe, mert az maga magát ajánlja. Megyénk első rangu főintézete rég kiérdemelte figyelmét, mit részéről továbbra is megígért. – Éljen!

FORRÁS: *Pápai Lapok* XIII (1886) 43. sz. (október 24.) 175.

¹³ Szilágyi József (1827–1895) nemesvámosi születésű görög-latin szakos gimnáziumi tanár, 1886-tól volt a gimnázium igazgatója.

¹⁴ Antal Gábor (1843–1914) szentkirályszabadjai születésű teológiai akadémiai tanár, 1896-tól dunántúli püspök, főrendiházi tag.

¹⁵ Németh István teológiai tanár 1875-től szentírásmagyarázatot tanított, 1914-től 1924-ig dunántúli püspök; 1919-ig révkomáromi, majd balatonkenesei lelkész. Vö. TRÓCSÁNYI 1981. 352., 362., 388., 398.

Baráth Ferenc (1824–1905)
időskori fényképe